

УДК 330.131.7 : 334.72

Сергій Вікторович БАШЛАЙ,

доцент кафедри економіки та підприємництва

Сумського національного аграрного університету, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2247-5440>

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВА ПРИРОДА РИЗИКІВ В ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Діяльність вітчизняних учасників господарської діяльності – суб'єктів підприємництва є правом, що закріплене в Конституції України. Положеннями Основного Закону (ст. 42) визначено, що в країні «кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом» (4). Сама зайнятість в підприємницькій сфері невід'ємно пов'язана з різноманітними ризиками, реальний прояв яких, в свою чергу, безпосередньо може призводити до втрати прибутку чи, навіть, банкрутства суб'єктів підприємництва. А виходячи із законодавчого тлумачення сутності «підприємництва» – як самостійної ініціативної, систематичної та діяльності на власний ризик, визначальною її ознакою є саме отримання прибутку Фактично, будь-яка операція чи договір можуть закінчитися прибутками або збитками. Підприємець відповідає за всіма зобов'язаннями власної справи (3).

З економічної точки зору, саме рівень прийнятого ризику буде визначати потенційний обсяг прибутку підприємця. І положеннями Господарського кодексу України закріплено, що здійснюється така діяльність кожним суб'єктом підприємництва на власний ризик.

З точки зору ідентифікації ризиків, притаманних суб'єктам підприємницької діяльності, в більшості сучасних джерел розглядаються наступні дві основні його форми: операційний (діловий, виробничий) ризик та фінансовий ризик, які і формують сукупний ризик підприємця (1, 5).

Операційний ризик можна характеризувати, як більш частий, масштабний та менш передбачуваний. Відповідно, він більш складніший з точки зору ризик-менеджменту. Із ризиками цієї форми (діловий, бізнес-ризик, титульний функціональний чи, власне, операційний) стикаються абсолютно всі

підприємницькі структури, будь-якої сфери діяльності. Адже економіко-правовою основою прояву даної категорії підприємницького ризику є масштаби діяльності (виробництва, торгівлі, обслуговування), мінливість попиту та пропозиції на продукцію (послуги) суб'єкта підприємництва (як результат – зміни цін) та ін. Правовою підставою виникнення та прояву операційного ризику в підприємстві є договірна форма взаємовідносин. Саме на підставі різного роду угод (договорів, контрактів) відбувається формування підприємцем програми власної діяльності (згідно статуту, установчого договору, ліцензій та дозволів), вибору постачальників і споживачів продукції (послуг), що виробляється (надаються), залучення різних видів ресурсів, встановлення цін на продукцію та послуги (згідно укладених договорів та контрактів) (3).

Переважаючи аудиторія вітчизняних науковців до фінансової форми ризику підприємця відносять кредитний, процентний та валютний ризики. В свою чергу, на думку представників західної економічної школи, фінансові ризики – це ті, що пов'язані із використанням підприємцем різних джерел фінансування (власних, залучених чи запозичених) (1, 2, 5).

Вже загадані вище, а також ризик неплатоспроможності і неутримання фінансової стійкості формують структурний склад фінансового ризику, некерований прояв якого є однією із головних передумов загрози банкрутства суб'єкта підприємництва.

З процентним ризиком, в першу чергу, стикаються суб'єкти підприємництва з високою часткою зовнішнього (залученого чи запозиченого) фінансування. Крім цього, саме рівень процентного ризику визначає потенційну доходність підприємницьких структур кредитно-інвестиційного змісту діяльності. Звідси, основними підвидами процентного ризику варто вважати ризик зміни відсоткових ставок та ризик втрати доходності. Даний вид ризику суттєво впливає на умови та результати функціонування вітчизняних суб'єктів підприємництва у зв'язку з високою волатильністю процентних ставок ринку капіталу через економічну та політичну нестабільність в Україні.

Значною мірою з процентним ризиком пов'язаний кредитний ризик. Останній часто асоціюється з ризиками банкрутства чи дефолту. Адже правовою основою його появи є укладання відповідних угод щодо кредитного (позикового) способу формування капіталу підприємця. Економічна природа даного виду фінансової групи ризиків полягає в недостатності у підприємця організаційно-виробничих підстав (укладених угод, майна, контрагентів) для звернення до фінансування власної діяльності через кредитні інструменти (позики, відстрочки платежів, облігації, векселя та ін.).

Валютний ризик в підприємництві пов'язаний із встановленням суб'єктом господарювання зовнішньоекономічних відносин. Даний вид ризику може бути тісно пов'язаний з процентним ризиком (наприклад, при операціях з борговими інструментами на міжнародних ринках капіталу чи торгівельними контрактами) та кредитним ризиком (наприклад, при залученні зовнішнього фінансування в іноземній валюті).

Дослідження окресленої проблематики щодо економіко-правової ідентифікації ризиків є вихідним пунктом формування умов та забезпечення результатів діяльності суб'єктів підприємництва в подальших розробках та реалізації індивідуальних програм ризик-менеджменту на основі результатів всебічного аналізу та застосування ефективних методів управління.

Список бібліографічних посилань:

1. Anghelache C., Anghel M. G., Grigorescu D. L. Currency risk management model. *Theoretical and Applied Economics*. 2019. Vol. 26. N.3 (620). P. 21-34.
2. Malz A. M. Financial risk-management : models, history and institutions. Wiley, 2012. 752 p. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9781119198475>.
3. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 12.01.2020).
4. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254> (дата звернення: 12.01.2020).
5. Терещенко О. О., Грінченко В. О. Управління ризиками структури капіталу корпоративних підприємств. *Фінанси України*. 2019. № 10. С. 89-101.